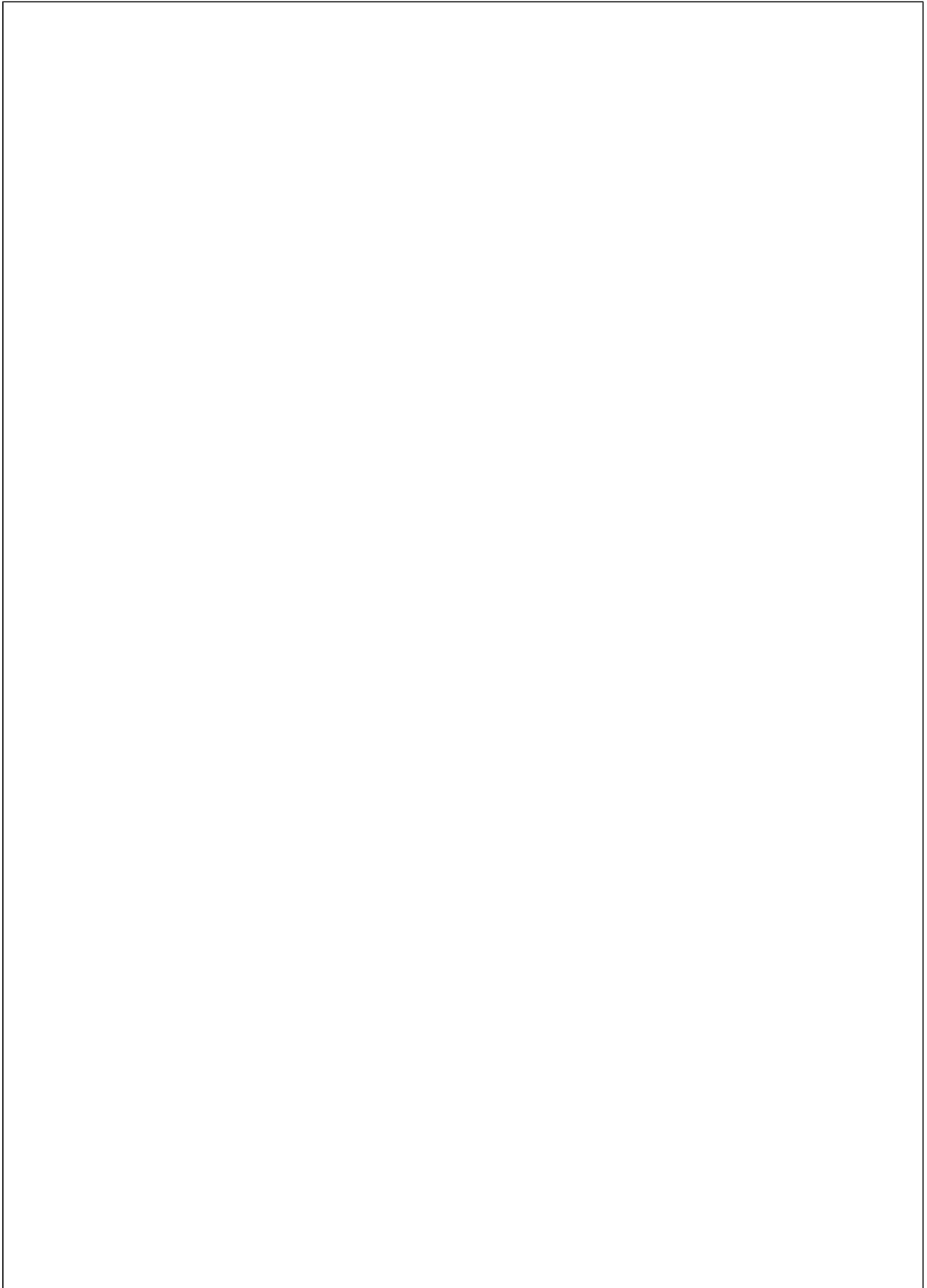

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/172432,Upamietnienie-Jana-Martyniaka-Jaworzno-21-pazdziernika-2022.html>

01.03.2026, 03:02

[Następny](#)

[Powrót](#)

Upamiętnienie Jana Martyniaka – Jaworzno, 21 października 2022

Jan Martyniak był członkiem Gwardii Ludowej PPS – niepodległościowej organizacji stworzonej przez przedwojennych działaczy Polskiej Partii Socjalistycznej. W miejscu, w którym zginął, został dziś odsłonięty pomnik ku jego czci.

21.10.2022

W 2021 roku Instytut Pamięci Narodowej zwrócił się do Gminy Miasta Jaworzno z propozycją podjęcia wspólnych działań mających na celu ponowne upamiętnienie żołnierza Gwardii Ludowej PPS Jana Martyniaka.

W okresie komunizmu na miejscu śmierci Jana Martyniaka zezwolono na wystawienie niewielkiego postumentu przy torze kolejowym przy ul. Ławczanej, z inskrypcją eksponującą nazwisko poległego i nazwę organizacji: Gwardia Ludowa – bez jakichkolwiek odniesień wyjaśniających, że była to Gwardia Ludowa PPS. Przez to powstawać mogło przypuszczenie, że to miejsce przypomina śmierć jednego z działaczy stalinowskich.

Postument był wykonany z materiałów niezbyt trwałych i nie najlepszej jakości. Podczas budowy chodnika cała dolna część postumentu zniknęła pod powierzchnią betonowej wylewki. Dotyczyło to aż 1/3 wysokości postumentu. W ten sposób w tym pod chodnikiem i betonem znalazła się część wykonanych napisów – łącznie z datą śmierci. Sam postument znacząco się zmniejszył, a nazwisko poległego znalazło się tuż nad powierzchnią chodnika. Mimo że w późniejszych latach powierzchnię pomniejszonego i zaniedbanego postumentu spiłowano i ponownie wykonano napisy nieco wyżej, jego niewielka wysokość nie pozwalała na znaczące działania w tym zakresie. Napisy pozostawiono teoretycznie w tej samej treści, jednak w nazwie organizacji tym razem popełniono (i pozostawiono) błąd ortograficzny, którego wcześniej nie było. W dalszym ciągu inskrypcja nie informowała, że chodziło o Gwardię Ludową PPS. W takim układzie została schowana pod chodnikiem nawet data zdarzenia. W XXI wieku wciąż powstawała sugestia, że jest to upamiętnienie działacza komunistycznej Gwardii Ludowej.

Intencją IPN jest wykonanie na nowo w tym miejscu solidnego upamiętnienia jednoznacznie honorującego zasługi Jana Martyniaka jako członka Gwardii Ludowej PPS w sposób oczywisty i jednoznaczny wskazującego, że jest to miejsce pamięci człowieka walczącego o niepodległy byt państwa polskiego.

W uroczystym poświęceniu pomnika wziął udział dr Mateusz Szpytma, zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, który powiedział:

Stajemy dziś na miejscu śmierci Janka Martyniaka – młodego człowieka, który w noc okupacji stanął po stronie tych, którzy z narażeniem życia i poświęceniem nieśli pomoc innym. Młodego człowieka, który nie bacząc na osobiste ryzyko wyszarpywał wolność uwięzionym. Ratował ludzi, których los rzucił na pastwę okupacyjnego aparatu represji.

Stajemy w miejscu śmierci młodego Polaka, który w chwili niemieckiego i sowieckiego zniewolenia, znalazł się po prostu po stronie tych, którzy podjęli czynną walkę o Polskę niepodległą.

Był socjalistą. Nie jakimkolwiek członkiem, jakiegokolwiek ugrupowania. Był niepodległościowym socjalistą. Podobnie jak inni ludzie z jego konspiracyjnego środowiska niósł w swoim sercu dojrzałe przekonanie o tym, że tylko w wolnym, suwerennym państwie, w państwie wolnych obywateli, może odbywać się rzeczywista dyskusja nad dobrem wspólnym. Tylko w niezawisłej Polsce mimo różnic – może mieć miejsce zespołowa praca, ukierunkowana na samodzielne urządzenie przez polskie społeczeństwo państwa, które w swojej nazwie od wieków podkreśla, że jest dobrem wspólnym – Rzeczpospolitą.

Dlatego w noc okupacji Martyniak został bojowcem Gwardii Ludowej Polskiej Partii Socjalistycznej. Siły zbrojnej partii, która, w konspiracji występując pod hasłem Wolność – Równość – Niepodległość, stała się jednym z filarów Polskie Państwa Podziemnego. A więc Państwa, które, jako wyraz samoorganizacji najbardziej aktywnej części polskiego społeczeństwa, miało się stać podstawą odbudowy polskiej, powojennej niepodległości: wspólną własnością wolnych obywateli.

Zastrzelony przez Niemców w 1943 roku Janek Martyniak nie doczekał niepodległości. Nie doczekała jej również Polskie Państwo Podziemne. Wprawdzie przetrwało okupację niemiecką, ale zostało rozbite przez zwycięską przemoc nowego, komunistycznego, sowieckiego imperializmu.

Nastał czas narzuconej stalinowskiej władzy, posłusznej wobec Moskwy. Ta nie pozwoliła na wyjście prawdziwej PPS do jawnego życia. Dla celów propagandowych wykorzystana przy tym jej sztyld dla stworzenia nowego ugrupowania, w pełni zależnego od komunistów.

Kiedy w więzieniu komunistycznego UB umierał Kazimierz Pużak, legendarny przywódca Polskiego Państwa Podziemnego, pod okupacją niemiecką dowódca Gwardii Ludowej PPS, a więc również dowódca Jana Martyniaka, a potem przewodniczący konspiracyjnej Rady Jedności Narodowej i więzień Moskwy, propaganda stalinowskich władz już próbowała sobie przywłaszczyć wybrane fragmenty dziejów niepodległościowego socjalizmu, pozorując uznanie również dla młodych bojowców – takich jak Janek Martyniak.

W latach komunizmu ustawiono w tym miejscu skromny postument, który – bynajmniej przez władze nie szanowany – stopniowo niknął pod chodnikiem. Opisany tak, aby kojarzył się mieszkańcom z aktywnością konspiracji komunistycznej – tej stalinowskiej, zawsze będącej na usługach Moskwy.

Pełna prawda o Janie Martyniaku nie była władzom PRL do niczego potrzebna – podobnie jak nie była dla komunistycznej propagandy użyteczna prawda o niepodległościowej, antykomunistycznej PPS – WRN, jej przywódcach, i pepeesowskim premierze Rzeczypospolitej na Uchodźstwie Tomaszu Arciszewskim, który po wojnie nie mógł powrócić do zniewolonego kraju.

Dzisiaj przywracamy temu miejscu jego właściwy wymiar. Pod znakiem zakazanego w PRL orła w koronie przywracamy temu miejscu godny charakter miejsca narodowej pamięci – zarówno tej o Janie Martyniaku, jak też o jego kolegach, towarzyszach broni z prawdziwej niepodległościowej PPS, o dowódcach, którzy podobnie jak on walczyli i byli gotowi ginąć... Za niepodległość Ojczyzny i wolność jej obywateli .

Chwała Bohaterom!

Po uroczystości odsłonięcia pomnika dr Mateusz Szpytma złożył kwiaty na grobie Jana Martyniaka.

Jan Martyniak (1923-1943) urodził się 1 stycznia 1923 r. w Dąbrowie Narodowej (obecnie dzielnica Jaworzna). Był synem Feliksa i Marii. Ukończył sześć klas szkoły ludowej oraz dwie klasy doksztalcające. W 1935 r. został członkiem Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego. Przed wybuchem II wojny światowej pracował jako elektromonter.

Na początku 1941 r. został wprowadzony do jaworzniańskich struktur Gwardii Ludowej PPS, czyli

niepodległościowej organizacji polskich socjalistów, przez swojego brata Stanisława Martyniaka ps. „Malarz”, Józefa Mrożka ps. „Strug” oraz Kazimierza Bożka ps. „Murarz”. W konspiracji występował pod pseudonimami „Janek” oraz „Brat Malarza”. Został przydzielony do jednej z „piątek” czyli pięcioosobowych komórek GL PPS. Oprócz udziału w akcjach sabotażowych i dywersyjnych pełnił także funkcję łącznika pomiędzy Rejonową Komendą GL PPS a oddziałami stacjonującymi w Dąbrowie Narodowej. Przez cały okres funkcjonowania w GL PPS był także kolporterem prasy konspiracyjnej w Jaworznie.

Znamy tylko niektóre akcje, w których uczestniczył Martyniak osobiście. W kwietniu 1941 r. brał udział w akcji grupy wypadowej Gwardii Ludowej PPS na Urząd Gminy w Jeleniu. W jej wyniku udało się zdobyć maszynę do pisania, wykorzystywaną następnie do przygotowywania druków konspiracyjnych. Miesiąc później ta sama grupa zdobyła odbiornik radiowy.

W grudniu 1942 r. Martyniak dowodził operacją rozbrojenia oddziału Werkschutzu, czyli uzbrojonej niemieckiej służby leśnej, pilnującej mostu w Graboszycach. W jej wyniku udało się zdobyć trzy karabiny z zapasem amunicji. 10 lutego 1943 r. Martyniak w składzie grupy wypadowej wziął udział w akcji uwolnienia z niemieckiego obozu Auschwitz Kazimierza Hałonia ps. „Kazimierz Wrona”.

Od maja 1943 r. Martyniak brał udział w organizowaniu ucieczki jeńców angielskich z obozu Jaworzno-Pechnik. Akcją dowodził Ludwik Kita. Jan Martyniak i Władysław Kępka byli jego podkomendnymi – uczestnikami tej akcji. Operację przeprowadzono 10 czerwca 1943 r. Po przecięciu ogrodzenia obozowego oraz uwolnieniu jeńców angielskich w drodze powrotnej grupa natknęła się na niemiecki patrol w okolicy ulicy Ławczanej w Jaworznie. Doszło do wymiany ognia, w której wyniku Jan Martyniak został śmiertelnie postrzelony. Został pochowany na Cmentarzu Pechnik w Jaworznie.

Gwardia Ludowa PPS została stworzona przez konspiracyjną Polską Partię Socjalistyczną, występującą pod kryptonimem Wolność Równość Niepodległość (WRN). Była jedną z formacji zbrojnych stawiających sobie za cel walkę o niepodległość państwa polskiego i wolność jego obywateli. Jej Komendantem Głównym Kazimierz Pużak – późniejszy przewodniczący podziemnej Rady Jedności Narodowej, a po wojnie więzień NKWD, sądzony w sfigowanym procesie 16. przywódców Polskiego Państwa Podziemnego.

Konspiracyjna PPS konsekwentnie występowała w obronie integralności terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej, poddanej okupacji niemieckiej i sowieckiej. Jednoznacznie negatywny był też jej stosunek do komunistów, będących narzędziem polityki Stalina wobec Polski oraz do prób trwałego zagarnięcia wschodnich obszarów Rzeczypospolitej przez Związek Sowiecki.

Od stycznia 1940 r. organizacja realizowała akcję scaleniową zasilając swoimi kadrami członkowskimi Związek Walki Zbrojnej – Armię Krajową, zachowując przy tym autonomię organizacyjną. Jej centralnym organem prasowym było tajne pismo pt. „Gwardia Ludowa”. Najsilniejsze ośrodki Gwardii Ludowej WRN były na terenie Śląska, Zagłębia Dąbrowskiego, Warszawy, Krakowa, Kielc i Podlasia.

W związku z tym, że w 1942 roku nazwę „Gwardia Ludowa” postanowiła zawłaszczyć formacja zbrojna tworzona przez konspirację Polskiej Partii Robotniczej, i w związku z faktem, że nazwa ta została w komunistycznej propagandzie wylansowana po wojnie jako integralnie związana z tą

stalinowską konspiracją, utarło się w historiografii dla odróżnienia dookreślać nazwę Gwardii Ludowej PPS poprzez dodawanie nazwy bądź skrótu macierzystej Partii. Stąd dla podkreślenia jej niepodległościowego i socjalistycznego (a nie komunistycznego) charakteru, używa się skrótów: GL PPS względnie GL WRN. Nabrało to szczególnego znaczenia wobec faktu, że komunistyczna Gwardia Ludowa była wykorzystywana do działań ukierunkowanych na pełne uzależnienie Polski od Związku Sowieckiego, oderwanie od Polski wschodnich województw RP oraz budowę w państwie stalinowskiego systemu totalitarnego zniewolenia.

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Centrala, Kraków

Upamiętnienie